

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת פינחס, תשס"ט
מספר 817מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

"כן בנות צלפחד דברת"

אחד הנושאים המעניינים בפרשתנו הוא בקשת בנות צלפחד: מחלה, נועה, חגלה, מילכה ותרצה. לצלפחד לא היו בנים אלא רק בנות, לכן יורשיו היו אמורים להיות אחיו. לפיכך פונות בנות צלפחד ומבקשות שלא כך יהיה, אלא הן – הבנות, תהיינה היורשות: "למה יגרע שם-אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה-לנו אַחֲזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִינוּ" (במ' כז:ד). הקב"ה נענה לבקשתן וקובע שינוי בהלכות ירושה: "כֵּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד דְּבַרְתָּן נָתַן תַּתֶּן לָהֶם אַחֲזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם, וְהַעֲבַרְתָּ אֶת-נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן" (כז:ז).

יש שרוצים לפרש את פרשת בנות צלפחד באופן אחר, שאין מדובר בשינוי בהלכה, אלא שבנות צלפחד חשבו בטעות שהן לא תהיינה היורשות ופנו למשה לקבל את הירושה ("למה יגרע"). אולם פירוש זה אינו עולה בקנה אחד עם הכתוב, שכן אם אכן בנות צלפחד טעו, משה אמור היה לומר להן שהן טועות, והן תהיינה היורשות. גם תשובתו של הקב"ה אינה מתאימה ("כֵּן בְּנוֹת צִלְפַּחַד דְּבַרְתָּן"), שהרי היה עליו לומר שבנות צלפחד טועות משום שלא הייתה כל כוונה להדיר אותן מהירושה. לכן ברור מן הפסוקים שעקב בקשתן חל שינוי בהלכות ירושה.

במבט ראשון נראה מוזר ביותר, אפילו חצוף, מבנות צלפחד לבקש מהקב"ה לשנות את חוקי התורה עקב מצבן האישי. אבל זהו העניין. התורה היא תורת חיים, ומצוותיה באות לשרת את עם ישראל וצרכיו. לכן כאשר מתברר צורך חדש, יש שהתורה מתאימה את המצווה למצב החדש. גם משה רבנו חשב כך. הוא לא ראה דופי בבקשת בנות צלפחד והביא את בקשתן לקב"ה ("וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת-מִשְׁפַּטְן לְפָנָי ה'"), כאמור, הקב"ה נענה לבקשתן וקבע את השינוי הדרוש בכללי הירושה.

זאת ועוד: בפרשת "מסעי" כתוב שאנשי שבט מנשה לא היו מרוצים מקביעתו של הקב"ה שבנות צלפחד תהיינה היורשות, וגם הם התלוננו בפני משה וטענו שכאשר בנות צלפחד יתחתנו עם בני שבט אחר, תעבור הירושה משבט מנשה לשבט בעליהן, ודבר זה אינו ראוי:

וְהָיוּ לְאָחֵד מִבְּנֵי שְׁבִטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרָעָה נַחֲלַתְּךָ מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֵּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגִּדְרֵל נַחֲלַתְנוּ יִגְרַע (לו:ג).

הקב"ה נענה גם לבקשת בני מנשה וקבע שבנות צלפחד חייבות להתחתן עם גברים מתוך שבט מנשה, שאם לא כן, הן לא תהיינה היורשות של אביהן.

ראוי להעיר שבשתי הבקשות מופיע הפועל "יגרע" שמקשר ביניהן ("למה יגרע", אמרו בנות צלפחד; "מגדל נחלתנו יגרע", אמרו בני שבט מנשה), ושתי הבקשות נענו בחיוב.

יש עוד מקרה בתורה שבו קבוצת אנשים ביקשה שינוי בהלכה עקב מצבה המיוחד. בפרשת "בהעלותך" מסופר על קבוצת אנשים שהיו טמאים לנפש אדם ולכן לא יכלו להקריב את קרבן

פסח. הם פנו למשה, "וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת-קָרְבְּנְךָ ה' בְּמַעַדְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ט:ז).

בקשתם מעוררת שאלה. למה פנו למשה במצווה זו דווקא? בוודאי היו אנשים שמסיבות כלשהן לא יכלו לקיים אחת או יותר מהמצוות האחרות, כגון תקיעת שופר בראש השנה או ישיבה בסוכה בחג הסוכות. אבל על מצוות אלו לא ביקש איש מעולם הזדמנות נוספת לקיים את המצווה. מה מיוחד בקרבן פסח שהביא את בני ישראל לפנות למשה בבקשה זו?

התשובה היא שיש בקרבן פסח מה שאין בשאר מצוות התורה. הדבר שמנע מאנשים להקריב את הקרבן במועדו היה מחוץ לשליטתם. טומאת מת פוקדת בן אדם פתאום, בלי שיש לו כל אפשרות למנוע זאת, ואילו במצוות אחרות יש לאיש יכולת שליטה במצב. הוא יכול לבנות סוכה או להשיג שופר או כל חפץ אחר שהמצווה דורשת. אבל בנושא טומאת נפש אדם, לעתים יש מצבים שאפילו חובה עליו להיטמא, כגון במקרה של "מת מצווה" או פטירתו של קרוב משפחה או מלחמת מצווה. לכן רק במקרה של טומאת מת ביקשו בני ישראל הזדמנות נוספת לקיים את המצווה.

יש משהו נשגב בסיפור פסח שני. בני ישראל פנו לקב"ה לעזור להם לקיים את המצווה בשלמותה. הטמאים בנפש אדם היו פטורים מלהביא את קרבן הפסח ("אונס רחמנא פטריה", עבודה זרה נד ע"א), אבל הם התעקשו ולא רצו להחמיץ מצווה חשובה זו ("למה נגרע"). הם לא ראו שום פגם בבקשת מועד נוסף לקיום המצווה, והקב"ה נענה לבקשתם בחיוב, גם משום שהיוותה סימן לחיבתם למצוות, וקבע פסח שני.

גם בעניין פסח שני מופיע בתורה השורש "ג-ר-ע" בפעם השלישית ("למה נגרע", אמרו האנשים הטמאים). על ידי שורש זה מקשרת התורה בין שלוש הבקשות של קבוצות אנשים שונות לפסוק להן הלכות התואמות את מצבן החדש והמיוחד. התורה אכן תורת חיים היא לדורי דורות.

פרופ' נתן אביעזר
המחלקה לפסיקה